
.. brahmasUtra ..

॥ ब्रह्मसूत्राणि ॥

ॐ

॥ श्री गुरुभ्यो नमः हरिः ॐ ॥

॥ श्री बादरायणाभिधेयश्रीवेदव्यासमहर्षिप्रणीतानि

श्री ब्रह्मसूत्राणि ॥

॥ अथ प्रथमोऽध्यायः ॥

- ॐ अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ॐ ॥ १.१.१ ॥
ॐ जन्माद्यस्य यतः ॐ ॥ १.१.२ ॥
ॐ शास्त्रयोनित्वात् ॐ ॥ १.१.३ ॥
ॐ तत्तुसमन्वयात् ॐ ॥ १.१.४ ॥
ॐ ईक्षतेर्नाशब्दम् ॐ ॥ १.१.५ ॥
ॐ गौणश्चेन्नात्मशब्दात् ॐ ॥ १.१.६ ॥
ॐ तन्निष्ठस्य मोक्षोपदेशात् ॐ ॥ १.१.७ ॥
ॐ हेयत्वावचनाच्च ॐ ॥ १.१.८ ॥
ॐ स्वाप्ययात् ॐ ॥ १.१.९ ॥
ॐ गतिसामान्यात् ॐ ॥ १.१.१० ॥
ॐ श्रुतत्वाच्च ॐ ॥ १.१.११ ॥
ॐ आनन्दमयोऽभ्यासात् ॐ ॥ १.१.१२ ॥
ॐ विकारशब्दान्नेतिचेन्न प्राचुर्यात् ॐ ॥ १.१.१३ ॥
ॐ तद्धेतुव्यपदेशाच्च ॐ ॥ १.१.१४ ॥
ॐ मान्त्रवर्णिकमेव च गीयते ॐ ॥ १.१.१५ ॥
ॐ नेतरोऽनुपपत्तेः ॐ ॥ १.१.१६ ॥
ॐ भेदव्यपदेशाच्च ॐ ॥ १.१.१७ ॥
ॐ कामाच्च नानुमानापेक्षा ॐ ॥ १.१.१८ ॥
ॐ अस्मिन्नस्य च तद्योगं शास्ति ॐ ॥ १.१.१९ ॥
ॐ अन्तस्तद्धर्मोपदेशात् ॐ ॥ १.१.२० ॥
ॐ भेदव्यपदेशाच्चान्यः ॐ ॥ १.१.२१ ॥
ॐ आकाशस्तल्लिङ्गात् ॐ ॥ १.१.२२ ॥

ॐ अत एव प्राणः ॐ ॥ १.१.२३ ॥
 ॐ ज्योतिश्चरणाभिधानात् ॐ ॥ १.१.२४ ॥
 ॐ छन्दोऽभिधानान्नेति चेन्न तथाचेतोऽर्पणनिगदात्तथा
 हि दर्शनम् ॐ ॥ १.१.२५ ॥
 ॐ भूतादिपादव्यपदेशोपपत्तेश्चैवम् ॐ ॥ १.१.२६ ॥
 ॐ उपदेशभेदान्नेति चेन्नोभयस्मिन्नप्यविरोधात् ॐ ॥ १.१.२७ ॥
 ॐ प्राणस्तथानुगमात् ॐ ॥ १.१.२८ ॥
 ॐ नवक्तुरात्मोपदेशादिति चेदध्यात्मसंबन्धभूमा
 ह्यस्मिन् ॐ ॥ १.१.२९ ॥
 ॐ शास्त्रदृष्ट्या तूपदेशो वामदेववत् ॐ ॥ १.१.३० ॥
 ॐ जीवमुख्यप्राणलिङ्गान्नेति चेन्नोपासत्रैविध्यादाश्रितत्वादिह
 तद्योगात् ॐ ॥ १.१.३१ ॥
 इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

ॐ सर्वत्र प्रसिद्धोपदेशात् ॐ ॥ १.२.१ ॥
 ॐ विवक्षितगुणोपपत्तेश्च ॐ ॥ १.२.२ ॥
 ॐ अनुपपत्तेस्तु न शारीरः ॐ ॥ १.२.३ ॥
 ॐ कर्मकर्तृव्यपदेशाच्च ॐ ॥ १.२.४ ॥
 ॐ शब्दविशेषात् ॐ ॥ १.२.५ ॥
 ॐ स्मृतेश्च ॐ ॥ १.२.६ ॥
 ॐ अर्भकौकस्त्वात् तद्व्यपदेशाच्च नेति चेन्न निचाय्यत्वादेवं
 व्योमवच्च ॐ ॥ १.२.७ ॥
 ॐ संभोगप्राप्तिरिति चेन्न वैशेष्यात् ॐ ॥ १.२.८ ॥
 ॐ अत्ता चराचरग्रहणात् ॐ ॥ १.२.९ ॥
 ॐ प्रकरणाच्च ॐ ॥ १.२.१० ॥
 ॐ गुहां प्रविष्टावात्मानौ हि तद्दर्शनात् ॐ ॥ १.२.११ ॥
 ॐ विशेषणाच्च ॐ ॥ १.२.१२ ॥
 ॐ अन्तर उपपत्तेः ॐ ॥ १.२.१३ ॥
 ॐ स्थानादिव्यपदेशाच्च ॐ ॥ १.२.१४ ॥
 ॐ सुखविशिष्टाभिधानादेव च ॐ ॥ १.२.१५ ॥
 ॐ श्रुतोपनिषत्कगत्यभिधानाच्च ॐ ॥ १.२.१६ ॥
 ॐ अनवस्थितेरसंभवाच्च नेतरः ॐ ॥ १.२.१७ ॥
 ॐ अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशात् ॐ ॥ १.२.१८ ॥
 ॐ न च स्मार्तं अतद्धर्माभिपालात् ॐ ॥ १.२.१९ ॥

ॐ शरीरश्चोभयेऽपि हि भेदेनैनमधीयते ॐ ॥ १.२.२० ॥
 ॐ अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ॐ ॥ १.२.२१ ॥
 ॐ विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां नेतरौ ॐ ॥ १.२.२२ ॥
 ॐ रूपोपन्यासाच्च ॐ ॥ १.२.२३ ॥
 ॐ वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात् ॐ ॥ १.२.२४ ॥
 ॐ स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति ॐ ॥ १.२.२५ ॥
 ॐ शब्दादिभ्योऽन्तः प्रतिष्ठानान्नेति चेन्न तथा
 (पाठेभद प्रतिष्ठानाच्च नेति चेन्न)
 दृष्युपदेशादसंभवात्पुरुषविध्मपि चैनमधीयते ॐ ॥ १.२.२६ ॥
 ॐ अत एव न देवता भूतं च ॐ ॥ १.२.२७ ॥
 ॐ साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः ॐ ॥ १.२.२८ ॥
 ॐ अभिव्यक्तेरित्याश्मरथ्यः ॐ ॥ १.२.२९ ॥
 ॐ अनुस्मृतेर्बादरिः ॐ ॥ १.२.३० ॥
 ॐ संपत्तेरिति जैमिनिः तथा हि दर्शयति ॐ ॥ १.२.३१ ॥
 ॐ आमनन्ति चैनमस्मिन् ॐ ॥ १.२.३२ ॥
 इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

ॐ द्युभ्वाद्यायतनं स्वशब्दात् ॐ ॥ १.३.१ ॥
 ॐ मुक्तोपसृप्यव्यपदेशात् ॐ ॥ १.३.२ ॥
 ॐ नानुमानमतच्छब्दात् ॐ ॥ १.३.३ ॥
 ॐ प्राणभृच्च ॐ ॥ १.३.४ ॥
 ॐ भेदव्यपदेशात् ॐ ॥ १.३.५ ॥
 ॐ प्रकरणात् ॐ ॥ १.३.६ ॥
 ॐ स्थित्यदनाभ्यां च ॐ ॥ १.३.७ ॥
 ॐ भूमा संप्रसादादध्युपदेशात् ॐ ॥ १.३.८ ॥
 ॐ धर्मोपपत्तेश्च ॐ ॥ १.३.९ ॥
 ॐ अक्षरमम्बरान्तधृतेः ॐ ॥ १.३.१० ॥
 ॐ सा च प्रशासनात् ॐ ॥ १.३.११ ॥
 ॐ अन्यभावव्यावृत्तेश्च ॐ ॥ १.३.१२ ॥
 ॐ ईक्षतिकर्मव्यपदेशात् सः ॐ ॥ १.३.१३ ॥
 ॐ दहर उत्तरेभ्यः ॐ ॥ १.३.१४ ॥
 ॐ गतिशब्दाभ्यां तथा हि दृष्टं लिङ्गं च ॐ ॥ १.३.१५ ॥
 ॐ धृतेश्च महिम्नोऽस्यास्मिन्नुपलब्धेः ॐ ॥ १.३.१६ ॥
 ॐ प्रसिद्धेश्च ॐ ॥ १.३.१७ ॥

ॐ इतरपरामर्शात् स इति चेन्नासम्भवात् ॐ ॥ १.३.१८ ॥
 ॐ उत्तराच्चेदाविर्भूतस्वरूपस्तु ॐ ॥ १.३.१९ ॥
 ॐ अन्यार्थश्च परामर्शः ॐ ॥ १.३.२० ॥
 ॐ अल्पश्रुतेरिति चेत्तदुक्तम् ॐ ॥ १.३.२१ ॥
 ॐ अनुकृतेस्तस्य च ॐ ॥ १.३.२२ ॥
 ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥ १.३.२३ ॥ पाठभेद अपि च स्मर्यते
 ॐ शब्दादेव प्रमितः ॐ ॥ १.३.२४ ॥
 ॐ हृद्यपेक्षया तु मनुष्याधिकारत्वात् ॐ ॥ १.३.२५ ॥
 ॐ तदुपर्यपि बादरायणः संभवात् ॐ ॥ १.३.२६ ॥
 ॐ विरोधः कर्मणीति चेदनेकप्रतिपत्तेर्दर्शनात् ॐ ॥ १.३.२७ ॥
 ॐ शब्द इति चेन्नातः प्रभवात्प्रत्यक्षानुमानाभ्याम् ॐ ॥ १.३.२८ ॥
 ॐ अत एव च नित्यत्वम् ॐ ॥ १.३.२९ ॥
 ॐ समाननामरूपत्वाच्चावृत्तावप्यविरोधो
 दर्शनात्स्मृतेश्च ॐ ॥ १.३.३० ॥
 ॐ मध्वादिष्वसंभवादनधिकारं जैमिनिः ॐ ॥ १.३.३१ ॥
 ॐ ज्योतिषि भावाच्च ॐ ॥ १.३.३२ ॥
 ॐ भावं तु बादरायणोऽस्ति हि ॐ ॥ १.३.३३ ॥
 ॐ शुगस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात्सूच्यते हि ॐ ॥ १.३.३४ ॥
 ॐ क्षत्रियत्वागतेश्चोत्तरत्र चैत्ररथेन लिङ्गात् ॐ ॥ १.३.३५ ॥
 ॐ संस्कारपरामर्शात्तदभावाभिलापाच्च ॐ ॥ १.३.३६ ॥
 ॐ तदभावाभिधाने च प्रवृत्तेः ॐ ॥ १.३.३७ ॥
 ॐ श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात् स्मृतेश्च ॐ ॥ १.३.३८ ॥
 ॐ कम्पनात् ॐ ॥ १.३.३९ ॥
 ॐ ज्योतिर्दर्शनात् ॐ ॥ १.३.४० ॥
 ॐ आकाशोऽर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ॐ ॥ १.३.४१ ॥
 ॐ सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्भेदेन ॐ ॥ १.३.४२ ॥
 ॐ पत्यादिशब्देभ्यः ॐ ॥ १.३.४३ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ आनुमानिकमप्येकेषामिति चेन्न शरीररूपकविन्यस्तगृहीतेर्दर्शयति
 च ॐ ॥ १.४.१ ॥
 ॐ सूक्ष्मं तु तदर्हत्वात् ॐ ॥ १.४.२ ॥
 ॐ तदधीनत्वादर्थवत् ॐ ॥ १.४.३ ॥
 ॐ ज्ञेयत्वावचनाच्च ॐ ॥ १.४.४ ॥

ॐ वदतीति चेन्न प्राज्ञो हि ॐ ॥ १.४.५ ॥

पाठभेद 1.4.5 and 6 combined

ॐ प्रकरणात् ॐ ॥ १.४.६ ॥

ॐ त्रयाणामेव चैवमुपन्यासः प्रश्नश्च ॐ ॥ १.४.७ ॥

ॐ महद्वच्च ॐ ॥ १.४.८ ॥

ॐ चमसवदविशेषात् ॐ ॥ १.४.९ ॥

ॐ ज्योतिरुपक्रमात् तथा ह्यधीयत एके ॐ ॥ १.४.१० ॥

ॐ कल्पनोपदेशाच्च मध्वादिवदविरोधः ॐ ॥ १.४.११ ॥

ॐ न सङ्ख्योपसङ्ग्रहादपि नानाभावादतिरेकाच्च ॐ ॥ १.४.१२ ॥

ॐ प्राणादयो वाक्यशेषात् ॐ ॥ १.४.१३ ॥

ॐ ज्योतिषैकेषामसत्यन्ने ॐ ॥ १.४.१४ ॥

ॐ कारणत्वेन चाकाशादिषु यथाव्यपदिष्टोक्तेः ॐ ॥ १.४.१५ ॥

ॐ समाकर्षात् ॐ ॥ १.४.१६ ॥

ॐ जगद्वाचित्वात् ॐ ॥ १.४.१७ ॥

ॐ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत् तद्व्याख्यातम् ॐ ॥ १.४.१८ ॥

ॐ अन्यार्थं तु जैमिनिः प्रश्नव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेके ॐ ॥ १.४.१९ ॥

ॐ वाक्यान्वयात् ॐ ॥ १.४.२० ॥

ॐ प्रतिज्ञासिद्धेर्लिङ्गमाश्रयः ॐ ॥ १.४.२१ ॥

ॐ उत्क्रमिष्यत एवं भावादित्यौडुलोमिः ॐ ॥ १.४.२२ ॥

ॐ अवस्थितेरिति काशकृत्स्नः ॐ ॥ १.४.२३ ॥

ॐ प्रकृतिश्च प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ॐ ॥ १.४.२४ ॥

ॐ अभिध्योपदेशाच्च ॐ ॥ १.४.२५ ॥

ॐ साक्षाच्चोभयाम्नानात् ॐ ॥ १.४.२६ ॥

ॐ आत्मकृतेः परिणामात् ॐ ॥ १.४.२७ ॥

ॐ योनिश्च हि गीयते ॐ ॥ १.४.२८ ॥

ॐ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॐ ॥ १.४.२९ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति प्रथमोऽध्यायः ॥

॥ अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

ॐ स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति

- चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् ॐ ॥ २.१.१ ॥
- ॐ इतरेषां चानुपलब्धेः ॐ ॥ २.१.२ ॥
- ॐ एतेन योगः प्रत्युक्तः ॐ ॥ २.१.३ ॥
- ॐ न विलक्षणत्वादस्य तथात्वं च शब्दात् ॐ ॥ २.१.४ ॥
- ॐ दृश्यते तु ॐ ॥ २.१.५ ॥
- ॐ अभिमानिव्यपदेशस्तु विशेषानुगतिभ्याम् ॐ ॥ २.१.६ ॥
- ॐ दृश्यते च ॐ ॥ २.१.७ ॥ पाठभेद दृश्यते तु
- ॐ असदिति चेन्न प्रतिषेधमात्रत्वात् ॐ ॥ २.१.८ ॥
- ॐ अपीतौ तद्वत्प्रसङ्गादसमञ्जसम् ॐ ॥ २.१.९ ॥
- ॐ न तु दृष्टान्तभावात् ॐ ॥ २.१.१० ॥
- ॐ स्वपक्षदोषाच्च ॐ ॥ २.१.११ ॥
- ॐ तर्काप्रतिष्ठानादपि अन्यथानुमेयमिति
चेदेवमप्यनिर्मोक्षप्रसङ्गः ॐ ॥ २.१.१२ ॥
- ॐ एतेन शिष्टापरिग्रहाऽपि व्याख्याताः ॐ ॥ २.१.१३ ॥
- ॐ भोक्त्रापत्तेरविभागश्चेत्स्याल्लोकवत् ॐ ॥ २.१.१४ ॥
- ॐ तदनन्यत्वमारम्भणशब्दादिभ्यः ॐ ॥ २.१.१५ ॥
- ॐ भावे चोपलब्धेः ॐ ॥ २.१.१६ ॥
- ॐ सत्त्वाच्चावरस्य ॐ ॥ २.१.१७ ॥
- ॐ असद्व्यपदेशान्नेति चेन्न धर्मान्तरेण वाक्यशेषात् ॐ ॥ २.१.१८ ॥
- ॐ युक्तेः शब्दान्तराच्च ॐ ॥ २.१.१९ ॥
- ॐ पटवच्च ॐ ॥ २.१.२० ॥
- ॐ यथा प्राणादिः ॐ ॥ २.१.२१ ॥
- ॐ इतरव्यपदेशाद्धिताकरणादिदोषप्रसक्तिः ॐ ॥ २.१.२२ ॥
- ॐ अधिकं तु भेदनिर्देशात् ॐ ॥ २.१.२३ ॥
- ॐ अश्मादिवच्च तदनुपपत्तिः ॐ ॥ २.१.२४ ॥
- ॐ उपसंहारदर्शनाच्चेति चेन्न क्षीरवद्वि ॐ ॥ २.१.२५ ॥
- ॐ देवादिवदपि लोके ॐ ॥ २.१.२६ ॥
- ॐ कृत्स्नप्रसक्तिर्निरवयवत्वशब्दकोपो वा ॐ ॥ २.१.२७ ॥
- ॐ श्रुतेस्तु शब्दमूलत्वात् ॐ ॥ २.१.२८ ॥
- ॐ आत्मनि चैवं विचित्राश्च हि ॐ ॥ २.१.२९ ॥
- ॐ स्वपक्षदोषाच्च ॐ ॥ २.१.३० ॥
- ॐ सर्वोपेता च तद्दर्शनात् ॐ ॥ २.१.३१ ॥
- ॐ विकरणत्वान्नेतिचेत्तदुक्तम् ॐ ॥ २.१.३२ ॥
- ॐ न प्रयोजनत्वात् ॐ ॥ २.१.३३ ॥
- ॐ लोकवत्तु लीलाकैवल्यम् ॐ ॥ २.१.३४ ॥
- ॐ वैष्यम्यनैर्घृण्ये न सापेक्षत्वात्तथा हि दर्शयति ॐ ॥ २.१.३५ ॥

ॐ कर्माविभागादिति चेन्नानादित्वात् ॐ ॥ २.१.३६ ॥

ॐ उपपद्यते चाप्युपलभ्यते च ॐ ॥ २.१.३७ ॥

ॐ सर्वधर्मोपपत्तेश्च ॐ ॥ २.१.३८ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

ॐ रचनानुपपत्तेश्च नानुमानम् ॐ ॥ २.२.१ ॥

ॐ प्रवृत्तेश्च ॐ ॥ २.२.२ ॥

ॐ पयोऽम्बुवच्चेत्तत्रापि ॐ ॥ २.२.३ ॥

ॐ व्यतिरेकानवस्थितेश्चानपेक्षत्वात् ॐ ॥ २.२.४ ॥

ॐ अन्यत्राभावाच्च न तृणादिवत् ॐ ॥ २.२.५ ॥

ॐ अभ्युपगमेऽप्यर्थाभावात् ॐ ॥ २.२.६ ॥

ॐ पुरुषाश्मवदितिचेत्तथापि ॐ ॥ २.२.७ ॥

ॐ अङ्गित्वानुपपत्तेः ॐ ॥ २.२.८ ॥

ॐ अन्यथानुमितौ च ज्ञशक्तिवियोगात् ॐ ॥ २.२.९ ॥

ॐ विप्रतिषेधाच्चासमञ्जसम् ॐ ॥ २.२.१० ॥

ॐ महद्दीर्घवद्वा ह्रस्वपरिमण्डलाभ्याम् ॐ ॥ २.२.११ ॥

ॐ उभयथापि न कर्मातस्तदभावः ॐ ॥ २.२.१२ ॥

ॐ समवायाभ्युपगमाच्च साम्यादनवस्थितेः ॐ ॥ २.२.१३ ॥

ॐ नित्यमेव च भावात् ॐ ॥ २.२.१४ ॥

ॐ रूपादिमत्त्वाच्च विपर्ययो दर्शनात् ॐ ॥ २.२.१५ ॥

ॐ उभयथा च दोषात् ॐ ॥ २.२.१६ ॥

ॐ अपरिग्रहाच्चात्यन्तमनपेक्षा ॐ ॥ २.२.१७ ॥

ॐ समुदायोभयहेतुकेऽपि तदप्राप्तिः ॐ ॥ २.२.१८ ॥

ॐ इतरेतरप्रत्ययत्वादिति चेन्नौत्पत्तिमात्रनिमित्तत्वात् ॐ ॥ २.२.१९ ॥

ॐ उत्तरोत्पादे च पूर्वनिरोधात् ॐ ॥ २.२.२० ॥

ॐ असति प्रतिज्ञोपरोधो यौगपद्यमन्यथा ॐ ॥ २.२.२१ ॥

ॐ प्रतिसङ्ख्याप्रतिसङ्ख्याननिरोधाप्राप्तिः अविच्छेदात् ॐ ॥ २.२.२२ ॥

ॐ उभयथा च दोषात् ॐ ॥ २.२.२३ ॥

ॐ आकाशे चाविशेषात् ॐ ॥ २.२.२४ ॥

ॐ अनुस्मृतेश्च ॐ ॥ २.२.२५ ॥

ॐ नासतोऽदृष्टत्वात् ॐ ॥ २.२.२६ ॥

ॐ उदासीनानामपि चैवं सिद्धिः ॐ ॥ २.२.२७ ॥

ॐ नाभाव उपलब्धेः ॐ ॥ २.२.२८ ॥

ॐ वैधर्म्याच्च न स्वप्नादिवत् ॐ ॥ २.२.२९ ॥

ॐ न भावोऽनुपलब्धेः ॐ ॥ २.२.३० ॥
 ॐ क्षणिकत्वाच्च ॐ ॥ २.२.३१ ॥
 ॐ सर्वथानुपपत्तेश्च ॐ ॥ २.२.३२ ॥
 ॐ नैकस्मिन्नसम्भवात् ॐ ॥ २.२.३३ ॥
 ॐ एवं चात्माकात्स्न्यम् ॐ ॥ २.२.३४ ॥
 ॐ न च पर्यायादप्यविरोधः विकारादिभ्यः ॐ ॥ २.२.३५ ॥
 ॐ अन्त्यावस्थितेश्चोभयनित्यत्वादविशेषत् ॐ ॥ २.२.३६ ॥
 ॐ पत्युरसामञ्जस्यात् ॐ ॥ २.२.३७ ॥
 ॐ संबन्धानुपपत्तेश्च ॐ ॥ २.२.३८ ॥
 ॐ अधिष्ठानानुपपत्तेश्च ॐ ॥ २.२.३९ ॥
 ॐ करणवच्चेन्न भोगादिभ्यः ॐ ॥ २.२.४० ॥
 ॐ अन्तवत्त्वमसर्वज्ञता वा ॐ ॥ २.२.४१ ॥
 ॐ उत्पत्त्यसम्भवात् ॐ ॥ २.२.४२ ॥
 ॐ न च कर्तुः करणम् ॐ ॥ २.२.४३ ॥
 ॐ विज्ञानादिभावे वा तदप्रतिषेधः ॐ ॥ २.२.४४ ॥
 ॐ विप्रतिषेधाच्च ॐ ॥ २.२.४५ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

ॐ न वियदश्रुतेः ॐ ॥ २.३.१ ॥
 ॐ अस्ति तु ॐ ॥ २.३.२ ॥
 ॐ गौण्यसम्भवात् ॐ ॥ २.३.३ ॥
 ॐ शब्दाच्च ॐ ॥ २.३.४ ॥
 ॐ स्याच्चैकस्य ब्रह्मशब्दवत् ॐ ॥ २.३.५ ॥
 ॐ प्रतिज्ञाहानिरव्यतिरेकाच्छब्देभ्यः ॐ ॥ २.३.६ ॥
 ॐ यावद्विकारं तु विभागो लोकवत् ॐ ॥ २.३.७ ॥
 ॐ एतेन मातरिश्वा व्याख्यातः ॐ ॥ २.३.८ ॥
 ॐ असम्भवस्तु सतोऽनुपपत्तेः ॐ ॥ २.३.९ ॥
 ॐ तेजोऽतस्तथा ह्याह ॐ ॥ २.३.१० ॥
 ॐ आपः ॐ ॥ २.३.११ ॥
 ॐ पृथिव्यधिकाररूपशब्दान्तरादिभ्यः ॐ ॥ २.३.१२ ॥
 ॐ तदभिध्यानादेव तु तल्लिङ्गात् सः ॐ ॥ २.३.१३ ॥
 ॐ विपर्ययेण तु क्रमोऽत उपपद्यते च ॐ ॥ २.३.१४ ॥
 ॐ अन्तरा विज्ञानमनसी क्रमेण तल्लिङ्गादिति
 चेन्नाविशेषात् ॐ ॥ २.३.१५ ॥

ॐ चराचरव्यपाश्रयस्तु स्यात् तद्व्यपदेशो भाक्तः
 तद्भावभावित्वात् ॐ ॥ २.३.१६ ॥
 ॐ नात्मा अश्रुतेर्नित्यत्वाच्च ताम्यः ॐ ॥ २.३.१७ ॥
 ॐ ज्ञोऽत एव ॐ ॥ २.३.१८ ॥
 ॐ युक्तेष्व ॐ ॥ २.३.१९ ॥
 ॐ उत्क्रान्तिगत्यागतीनाम् ॐ ॥ २.३.२० ॥
 ॐ स्वात्मना चोत्तरयोः ॐ ॥ २.३.२१ ॥
 ॐ नाणुरतत् श्रुतेरिति चेन्न इतराधिकारात् ॐ ॥ २.३.२२ ॥
 ॐ स्वशब्दोन्मानाभ्यां च ॐ ॥ २.३.२३ ॥
 ॐ अविरोधश्चन्दनवत् ॐ ॥ २.३.२४ ॥
 ॐ अवस्थितिवैशेष्यादिति चेन्नाभ्युपगमाद्धृद्धि हि ॐ ॥ २.३.२५ ॥
 ॐ गुणाद्वाऽऽलोकवत् ॐ ॥ २.३.२६ ॥
 ॐ व्यतिरेको गन्धवत् तथा च दर्शयति ॐ ॥ २.३.२७ ॥
 ॐ पृथगुपदेशात् ॐ ॥ २.३.२८ ॥
 ॐ तद्गुणसारत्वात् तद्व्यपदेशः प्राज्ञवत् ॐ ॥ २.३.२९ ॥
 ॐ यावदात्मभावित्वाच्च न दोषस्तद्दर्शनात् ॐ ॥ २.३.३० ॥
 ॐ पुंस्त्वादिवत्त्वस्य सतोऽभिव्यक्तियोगात् ॐ ॥ २.३.३१ ॥
 ॐ नित्योपलब्ध्यनुपलब्धिप्रसङ्गोऽन्यतरनियमो
 वाऽन्यथा ॐ ॥ २.३.३२ ॥
 ॐ कर्ता शास्त्रार्थवत्त्वात् ॐ ॥ २.३.३३ ॥
 ॐ विहारोपदेशात् ॐ ॥ २.३.३४ ॥
 ॐ उपादानात् ॐ ॥ २.३.३५ ॥
 ॐ व्यपदेशाच्च क्रियायां न चेन्निर्देशविपर्ययः ॐ ॥ २.३.३६ ॥
 ॐ उपलब्धिवदनियमः ॐ ॥ २.३.३७ ॥
 ॐ शक्तिविपर्ययात् ॐ ॥ २.३.३८ ॥
 ॐ समाध्यभावाच्छ ॐ ॥ २.३.३९ ॥
 ॐ यथा च तक्षोभयथा ॐ ॥ २.३.४० ॥
 ॐ परात्तु तच्छ्रुतेः ॐ ॥ २.३.४१ ॥
 ॐ कृतप्रयत्नोपेक्षस्तु विहितप्रतिषिद्धावैयर्थ्यादिभ्यः ॐ ॥ २.३.४२ ॥
 ॐ अंशो नानाव्यपदेशादन्यथा चापि
 दाशकितवादित्वमधीयत एके ॐ ॥ २.३.४३ ॥
 ॐ मन्त्रवर्णात् ॐ ॥ २.३.४४ ॥
 ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥ २.३.४५ ॥ पाठभेद अपि च स्मर्यते
 ॐ प्रकाशादिवन्नैवं परः ॐ ॥ २.३.४६ ॥
 ॐ स्मरन्ति च ॐ ॥ २.३.४७ ॥
 ॐ अनुज्ञापरिहारौ देहसम्बन्धाज्ज्योतिरादिवत् ॐ ॥ २.३.४८ ॥

ॐ असन्ततेश्चाव्यतिकरः ॐ ॥ २.३.४९ ॥
ॐ आभास एव च ॐ ॥ २.३.५० ॥
ॐ अदृष्टानियमात् ॐ ॥ २.३.५१ ॥
ॐ अभिसन्ध्यादिष्वपि चैवम् ॐ ॥ २.३.५२ ॥
ॐ प्रदेशादिति चेन्नान्तर्भावात् ॐ ॥ २.३.५३ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ तथा प्राणाः ॐ ॥ २.४.१ ॥
ॐ गौण्यसम्भवात् ॐ ॥ २.४.२ ॥
ॐ प्रतिज्ञानुपरोधाच्च ॐ ॥ २.४.३ ॥ पाठभेद sUtra absent
ॐ तत्प्राक्श्रुतेश्च ॐ ॥ २.४.४ ॥
ॐ तत्पूर्वकत्वाद्वाचः ॐ ॥ २.४.५ ॥
ॐ सप्त गतेर्विशेषितत्वाच्च ॐ ॥ २.४.६ ॥
ॐ हस्तादयस्तु स्थितेऽतो नैवम् ॐ ॥ २.४.७ ॥
ॐ अणवश्च ॐ ॥ २.४.८ ॥
ॐ श्रेष्ठश्च ॐ ॥ २.४.९ ॥
ॐ न वायुक्रिये पृथगुपदेशात् ॐ ॥ २.४.१० ॥
ॐ चक्षुरादिवत्तु तत्सहशिष्यादिभ्यः ॐ ॥ २.४.११ ॥
ॐ अकरणत्वाच्च न दोषस्तथा हि दर्शयति ॐ ॥ २.४.१२ ॥
ॐ पञ्चवृत्तिर्मनोवद्व्यपदिश्यते ॐ ॥ २.४.१३ ॥
ॐ अणुश्च ॐ ॥ २.४.१४ ॥
ॐ ज्योतिराद्यधिष्ठानं तु तदामननात् ॐ ॥ २.४.१५ ॥
ॐ प्राणवता शब्दात् ॐ ॥ २.४.१६ ॥
ॐ तस्य च नितयत्वात् ॐ ॥ २.४.१७ ॥
ॐ त इन्द्रियाणि तद्व्यपदेशादन्यत्र श्रेष्ठात् ॐ ॥ २.४.१८ ॥
ॐ भेदश्रुतेः ॐ ॥ २.४.१९ ॥
ॐ वैलक्षण्याच्च ॐ ॥ २.४.२० ॥
ॐ संज्ञामूर्तिक्लृप्तिस्तु त्रिवृत्कुर्वत उपदेशात् ॐ ॥ २.४.२१ ॥
ॐ मांसादि भौमं यथाशब्दमितरयोश्च ॐ ॥ २.४.२२ ॥
ॐ वैशेष्यात्तु तद्वादस्तद्वादः ॐ ॥ २.४.२३ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

॥ अथ तृतीयोऽध्यायः ॥

ॐ तदन्तरप्रतिपत्तौ रंहति सम्परिष्वक्तः

प्रश्ननिरूपणाभ्याम् ॐ ॥ ३.१.१ ॥

ॐ त्र्यात्मकत्वात् भूयस्त्वात् ॐ ॥ ३.१.२ ॥

ॐ प्राणगतेश्च ॐ ॥ ३.१.३ ॥

ॐ अग्न्यादिगतिश्रुतेरिति चेन्न भाक्तत्वात् ॐ ॥ ३.१.४ ॥

ॐ प्रथमेऽश्रवणादिति चेन्न ता एव ह्युपपत्तेः ॐ ॥ ३.१.५ ॥

ॐ अश्रुतत्वादिति चेन्नेष्टादिकारिणां प्रतीतेः ॐ ॥ ३.१.६ ॥

ॐ भाक्तं वाऽनात्मवित्त्वात् तथा हि दर्शयति ॐ ॥ ३.१.७ ॥

ॐ कृतात्ययेऽनुशयवान् दृष्टस्मृतिभ्याम् ॐ ॥ ३.१.८ ॥

पाठभेद 3.1.8 and 9 combined

ॐ यथेतमनेवं च ॐ ॥ ३.१.९ ॥

ॐ चरणादिति चेन्नोपलक्षणार्थेति कार्ष्णाजनिः ॐ ॥ ३.१.१० ॥

ॐ आनर्थक्यमिति चेन्न तदपेक्षत्वात् ॐ ॥ ३.१.११ ॥

ॐ सुकृतदुष्कृते एवेति तु बादरिः ॐ ॥ ३.१.१२ ॥

ॐ अनिष्टादिकारिणामपि च श्रुतम् ॐ ॥ ३.१.१३ ॥

ॐ संयमने त्वनुभूयेतरेषामारोहावरोहौ

तद्गतिदर्शनात् ॐ ॥ ३.१.१४ ॥

ॐ स्मरन्ति च ॐ ॥ ३.१.१५ ॥

ॐ अपि सप्त ॐ ॥ ३.१.१६ ॥

ॐ तत्रापि च तद्वापारादविरोधः ॐ ॥ ३.१.१७ ॥

ॐ विद्याकर्मणोरिति तु प्रकृतत्वात् ॐ ॥ ३.१.१८ ॥

ॐ न तृतीये तथोपलब्धेः ॐ ॥ ३.१.१९ ॥

ॐ स्मर्यतेऽपि च लोके ॐ ॥ ३.१.२० ॥

ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.१.२१ ॥

ॐ तृतीये शब्दावरोधः संशोकजस्य ॐ ॥ ३.१.२२ ॥

ॐ स्मरणाच्च ॐ ॥ ३.१.२३ ॥

ॐ तत्स्वाभाव्यापत्तिरुपपत्तेः ॐ ॥ ३.१.२४ ॥

ॐ नातिचिरेण विशेषात् ॐ ॥ ३.१.२५ ॥

ॐ अन्याधिष्ठिते पूर्ववदभिलापात् ॐ ॥ ३.१.२६ ॥

ॐ अशुद्धमिति चेन्न शब्दात् ॐ ॥ ३.१.२७ ॥

ॐ रेतः सिग्योगोऽथ ॐ ॥ ३.१.२८ ॥

ॐ योनेः शरीरम् ॐ ॥ ३.१.२९ ॥
इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

ॐ सन्ध्ये सृष्टिराह हि ॐ ॥ ३.२.१ ॥
ॐ निर्मातारं चैके पुत्रादयश्च ॐ ॥ ३.२.२ ॥
ॐ मायामात्रं तु कात्स्न्येनानभिव्यक्तस्वरूपत्वात् ॐ ॥ ३.२.३ ॥
ॐ सूचकश्च हि श्रुतेः आचक्षते च तद्विदः ॐ ॥ ३.२.४ ॥
ॐ पराभिध्यानात्तु तिरोहितं ततो ह्यस्य बन्धविपर्ययौ ॐ ॥ ३.२.५ ॥
ॐ देहयोगाद्वासोऽपि ॐ ॥ ३.२.६ ॥
ॐ तदभावो नाडीषु तच्छ्रुतेः आत्मनि च ॐ ॥ ३.२.७ ॥
ॐ अतः प्रबोधोऽस्मात् ॐ ॥ ३.२.८ ॥
ॐ स एव तु कर्मानुस्मृतिशब्दविधिभ्यः ॐ ॥ ३.२.९ ॥
ॐ मुग्धेऽर्थसंपत्तिर्परिशेषात् ॐ ॥ ३.२.१० ॥
ॐ न स्थानतोऽपि परस्योभयलिङ्गं सर्वत्र हि ॐ ॥ ३.२.११ ॥
ॐ न भेदादिति चेन्न प्रत्येकमतद्वचनात् ॐ ॥ ३.२.१२ ॥
ॐ अपि चैवमेके ॐ ॥ ३.२.१३ ॥
ॐ अरूपवदेव हि तत्प्रधानत्वात् ॐ ॥ ३.२.१४ ॥
ॐ प्रकाशवच्चावैयर्थ्यम् ॐ ॥ ३.२.१५ ॥
ॐ आह च तन्मात्रम् ॐ ॥ ३.२.१६ ॥
ॐ दर्शयति चाथोऽपि स्मर्यते ॐ ॥ ३.२.१७ ॥
ॐ अत एव चोपमा सूर्यकादिवत् ॐ ॥ ३.२.१८ ॥
ॐ अम्बुवदग्रहणात्तु न तथात्वम् ॐ ॥ ३.२.१९ ॥
ॐ वृद्धिहासभाक्त्वमन्तर्भावात्
उभयसामञ्जस्यादेवम् ॐ ॥ ३.२.२० ॥
ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.२.२१ ॥
ॐ प्रकृतैतावत्त्वं हि प्रतिषेधति ततो ब्रवीति
च भूयः ॐ ॥ ३.२.२२ ॥
ॐ तदव्यक्तमाह हि ॐ ॥ ३.२.२३ ॥
ॐ अपि संराधने प्रत्यक्षानुमानाभ्याम् ॐ ॥ ३.२.२४ ॥
ॐ प्रकाशवच्चावैशेष्यं ॐ ॥ ३.२.२५ ॥
पाठभेद 3.2.25 and 26 combined
ॐ प्रकाशश्च कर्मण्यभ्यासात् ॐ ॥ ३.२.२६ ॥
ॐ अतोऽनन्तेन तथा हि लिङ्गम् ॐ ॥ ३.२.२७ ॥
ॐ उभयव्यपदेशात्तु अहिकुण्डलवत् ॐ ॥ ३.२.२८ ॥

ॐ प्रकाशाश्रयवद्वा तेजस्त्वात् ॐ ॥ ३.२.२९ ॥
 ॐ पूर्ववद्वा ॐ ॥ ३.२.३० ॥
 ॐ प्रतिषेधाच्च ॐ ॥ ३.२.३१ ॥
 ॐ परमतस्सेतून्मानसंबन्धभेदव्यपदेशेभ्यः ॐ ॥ ३.२.३२ ॥
 ॐ दर्शनात् ॐ ॥ ३.२.३३ ॥
 ॐ बुद्ध्यर्थः पादवत् ॐ ॥ ३.२.३४ ॥
 ॐ स्थानविशेषात्प्रकाशादिवत् ॐ ॥ ३.२.३५ ॥
 ॐ उपपत्तेश्च ॐ ॥ ३.२.३६ ॥
 ॐ तथाऽन्यप्रतिषेधात् ॐ ॥ ३.२.३७ ॥
 ॐ अनेन सर्वगतत्वमायामयशब्दादिभ्यः ॐ ॥ ३.२.३८ ॥
 ॐ फलमत उपपत्तेः ॐ ॥ ३.२.३९ ॥
 ॐ श्रुतत्वाच्च ॐ ॥ ३.२.४० ॥
 ॐ धर्मं जैमिनिः अत एव ॐ ॥ ३.२.४१ ॥
 ॐ पूर्वं तु बादरायणो हेतुव्यपदेशात् ॐ ॥ ३.२.४२ ॥
 इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

ॐ सर्ववेदान्तप्रत्ययं चोदनाद्यविशेषात् ॐ ॥ ३.३.१ ॥
 ॐ भेदान्नेति चेदेकस्यामपि ॐ ॥ ३.३.२ ॥
 ॐ स्वाध्यायस्य तथात्वेन हि समाचारेऽधिकाराच्च ॐ ॥ ३.३.३ ॥
 पाठभेद + समाचारेऽधिकाराच्च सववच्च तन्नियमः
 ॐ सलिलवच्च तन्नियमः ॐ ॥ ३.३.४ ॥
 ॐ दर्शयति च ॐ ॥ ३.३.५ ॥
 ॐ उपसंहारोऽर्थाभेदाद्विधिशेषवत्समाने च ॐ ॥ ३.३.६ ॥
 ॐ अन्यथात्वं च शब्दादिति चेन्नाविशेषात् ॐ ॥ ३.३.७ ॥
 ॐ न वा प्रकरणभेदात्परोवरीयस्त्वादिवत् ॐ ॥ ३.३.८ ॥
 ॐ संज्ञातश्चेत्तदुक्तमस्ति तु तदपि ॐ ॥ ३.३.९ ॥
 ॐ प्राप्तेश्च समञ्जसम् ॐ ॥ ३.३.१० ॥
 ॐ सर्वाभेदादन्यत्रेमे ॐ ॥ ३.३.११ ॥
 ॐ आनन्दादयः प्रधानस्य ॐ ॥ ३.३.१२ ॥
 ॐ प्रियशिरस्त्वाद्यप्राप्तिरुपचयापचयौ हि भेदे ॐ ॥ ३.३.१३ ॥
 ॐ इतरे त्वर्थसामान्यात् ॐ ॥ ३.३.१४ ॥
 ॐ आध्यानाय प्रयोजनाभावात् ॐ ॥ ३.३.१५ ॥
 ॐ आत्मशब्दाच्च ॐ ॥ ३.३.१६ ॥
 ॐ आत्मगृहीतिरितरवदुत्तरात् ॐ ॥ ३.३.१७ ॥

ॐ अन्वयादिति चेत्स्यादवधारणात् ॐ ॥ ३.३.१८ ॥
 ॐ कार्याख्यानादपूर्वम् ॐ ॥ ३.३.१९ ॥
 ॐ समान एवञ्चाभेदात् ॐ ॥ ३.३.२० ॥
 ॐ संबन्धादेवमन्यत्रापि ॐ ॥ ३.३.२१ ॥
 ॐ न वा विशेषात् ॐ ॥ ३.३.२२ ॥
 ॐ दर्शयति च ॐ ॥ ३.३.२३ ॥
 ॐ सम्भृतिद्युव्याप्त्यपि चातः ॐ ॥ ३.३.२४ ॥
 ॐ पुरुषविद्यायामिव चेतरेषामनाम्नानात् ॐ ॥ ३.३.२५ ॥
 ॐ वेधाद्यर्थभेदात् ॐ ॥ ३.३.२६ ॥
 ॐ हानौ तूपायनशब्दशेषात् कुशाच्छन्दस्तुत्युपगानवत्
 तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.२७ ॥
 ॐ साम्पराये तर्तव्याभावात् तथा ह्यन्ये ॐ ॥ ३.३.२८ ॥
 ॐ छन्दत उभयाविरोधात् ॐ ॥ ३.३.२९ ॥
 ॐ गतेरर्थवत्त्वमुभयथाऽन्यथा हि विरोधः ॐ ॥ ३.३.३० ॥
 ॐ उपपन्नस्तल्लक्षणार्थोपलब्धेः लोकवत् ॐ ॥ ३.३.३१ ॥
 ॐ अनियमः सर्वेषामविरोधश्शब्दानुमानाभ्याम् ॐ ॥ ३.३.३२ ॥
 ॐ यावदधिकारमवस्थितिराधिकारिकाणाम् ॐ ॥ ३.३.३३ ॥
 ॐ अक्षरधियां त्वविरोधः
 सामान्यतद्वाभ्यामौपसदवत्तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.३४ ॥
 ॐ इयदामननात् ॐ ॥ ३.३.३५ ॥
 ॐ अन्तरा भूतग्रामवदिति चेत् तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.३६ ॥
 ॐ अन्यथा भेदानुपपत्तिरिति चेन्नोपदेशवत् ॐ ॥ ३.३.३७ ॥
 ॐ व्यतिहारो विशिषन्ति हीतरवत् ॐ ॥ ३.३.३८ ॥
 ॐ सैव हि सत्यादयः ॐ ॥ ३.३.३९ ॥
 ॐ कामादितरत्र तत्र च आयतनादिभ्यः ॐ ॥ ३.३.४० ॥
 ॐ आदारादलोपः ॐ ॥ ३.३.४१ ॥
 ॐ उपस्थितेस्तद्वचनात् ॐ ॥ ३.३.४२ ॥
 ॐ तन्निर्धारणार्थनियमस्तद्दृष्टेर्पृथग्ध्यप्रतिबन्धः
 फलम् ॐ ॥ ३.३.४३ ॥
 ॐ प्रदानवदेव हि तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.४४ ॥
 ॐ लिङ्गभूयस्त्वात्तद्वि बलीयस्तदपि ॐ ॥ ३.३.४५ ॥
 ॐ पूर्वविकल्पः प्रकरणात्स्यात्क्रियामानसवत् ॐ ॥ ३.३.४६ ॥
 ॐ अतिदेशाच्च ॐ ॥ ३.३.४७ ॥
 ॐ विद्यैव तु निर्धारणात् ॐ ॥ ३.३.४८ ॥
 ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.३.४९ ॥
 ॐ श्रुत्यादिबलीयस्त्वाच्च न बाधः ॐ ॥ ३.३.५० ॥

ॐ अनुबन्धादिभ्यः ॐ ॥ ३.३.५१ ॥
 ॐ प्रज्ञान्तरपृथक्त्ववद्वृष्टिश्च तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.५२ ॥
 ॐ न सामान्यादप्युपलब्धेर्मृत्युवन्नहि लोकापत्तिः ॐ ॥ ३.३.५३ ॥
 ॐ परेण च शब्दस्य ताद्विध्यं भूयस्त्वात्त्वनुबन्धः ॐ ॥ ३.३.५४ ॥
 ॐ एक आत्मनः शरीरे भावात् ॐ ॥ ३.३.५५ ॥
 ॐ व्यतिरेकस्तद्भावभावित्वान्न तूपलब्धिवत् ॐ ॥ ३.३.५६ ॥
 ॐ अङ्गावबद्धास्तु न शाखासु हि प्रतिवेदम् ॐ ॥ ३.३.५७ ॥
 ॐ मन्त्रादिवद्वाऽविरोधः ॐ ॥ ३.३.५८ ॥
 ॐ भूमनः क्रतुवज्ज्यायस्त्वं तथा च दर्शयति ॐ ॥ ३.३.५९ ॥
 ॐ नानाशब्दादिभेदात् ॐ ॥ ३.३.६० ॥
 ॐ विकल्पो विशिष्टफलत्वात् ॐ ॥ ३.३.६१ ॥
 ॐ काम्यास्तु यथाकामं समुच्चीयेरन्न वा पूर्वहेत्वभावात् ॐ ॥ ३.३.६२ ॥
 ॐ अङ्गेषु यथाश्रयभावः ॐ ॥ ३.३.६३ ॥
 ॐ शिष्टेऽपि ॐ ॥ ३.३.६४ ॥
 ॐ समाहारात् ॐ ॥ ३.३.६५ ॥
 ॐ गुणसाधारण्यश्रुतेऽपि ॐ ॥ ३.३.६६ ॥
 ॐ न वा तत्सहभावश्रुतेः ॐ ॥ ३.३.६७ ॥
 ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.३.६८ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ पुरुषार्थोऽतः शब्दादिति बादरायणः ॐ ॥ ३.४.१ ॥
 ॐ शेषत्वात्पुरुषार्थवादो यथाऽन्येष्विति जैमिनिः ॐ ॥ ३.४.२ ॥
 ॐ आचारदर्शनात् ॐ ॥ ३.४.३ ॥
 ॐ तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ३.४.४ ॥
 ॐ समन्वारम्भणात् ॐ ॥ ३.४.५ ॥
 ॐ तद्वतो विधानात् ॐ ॥ ३.४.६ ॥
 ॐ नियमाच्च ॐ ॥ ३.४.७ ॥
 ॐ अधिकोपदेशात्तु बादरायणस्यैवं तद्दर्शनात् ॐ ॥ ३.४.८ ॥
 ॐ तुल्यं तु दर्शनम् ॐ ॥ ३.४.९ ॥
 ॐ असार्वत्रिकी ॐ ॥ ३.४.१० ॥
 ॐ विभागः शतवत् ॐ ॥ ३.४.११ ॥
 ॐ अध्ययनमात्रवतः ॐ ॥ ३.४.१२ ॥
 ॐ नाविशेषात् ॐ ॥ ३.४.१३ ॥
 ॐ स्तुतयेऽनुमतिर्वा ॐ ॥ ३.४.१४ ॥

ॐ कामकारेण चैके ॐ ॥ ३.४.१५ ॥
 ॐ उपमर्दं च ॐ ॥ ३.४.१६ ॥
 ॐ ऊर्ध्वरेतस्सु च शब्दे हि ॐ ॥ ३.४.१७ ॥
 ॐ परामर्शं जैमिनिरचोदना चापवदिति हि ॐ ॥ ३.४.१८ ॥
 ॐ अनुष्ठेयं बादरायणः साम्यश्रुतेः ॐ ॥ ३.४.१९ ॥
 ॐ विधिर्वा धारणवत् ॐ ॥ ३.४.२० ॥
 ॐ स्तुतिमात्रमुपादानादिति चेन्नापूर्वत्वात् ॐ ॥ ३.४.२१ ॥
 ॐ भावशब्दाच्च ॐ ॥ ३.४.२२ ॥
 ॐ पारिप्लवार्था इति चेन्न विशेषितत्वात् ॐ ॥ ३.४.२३ ॥
 ॐ तथा चैकवाक्योपबन्धात् ॐ ॥ ३.४.२४ ॥
 ॐ अत एव चाग्नीन्धनाद्यनपेक्षा ॐ ॥ ३.४.२५ ॥
 ॐ सर्वापेक्षा च यज्ञादिश्रुतेः अश्ववत् ॐ ॥ ३.४.२६ ॥
 ॐ शमदमाद्युपेतः स्यात्तथाऽपि तु तद्विधेस्तदङ्गतया
 तेषामवश्यानुष्ठेयत्वात् ॐ ॥ ३.४.२७ ॥
 ॐ सर्वान्नानुमतिश्च प्राणात्यये तद्दर्शनात् ॐ ॥ ३.४.२८ ॥
 ॐ अबाधाच्च ॐ ॥ ३.४.२९ ॥
 ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥ ३.४.३० ॥
 ॐ शब्दश्चातोऽकामचारे ॐ ॥ ३.४.३१ ॥
 ॐ विहितत्वाच्चाश्रमकर्मापि ॐ ॥ ३.४.३२ ॥
 ॐ सहकारित्वेन च ॐ ॥ ३.४.३३ ॥
 ॐ सर्वथापि तु त एवोभयलिङ्गात् ॐ ॥ ३.४.३४ ॥
 ॐ अनभिभवं च दर्शयति ॐ ॥ ३.४.३५ ॥
 ॐ अन्तरा चापि तु तद्वृष्टेः ॐ ॥ ३.४.३६ ॥
 ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥ ३.४.३७ ॥
 ॐ विशेषणानुग्रहं च ॐ ॥ ३.४.३८ ॥
 ॐ अतस्त्वितरज्ज्यायो लिङ्गाच्च ॐ ॥ ३.४.३९ ॥
 ॐ तद्वृत्तस्य तु तद्भावो जैमिनेरपि
 नियमातदूपाऽभावेभ्यः ॐ ॥ ३.४.४० ॥
 ॐ न चाधिकारिकमपि पतनानुमानात्तदयोगात् ॐ ॥ ३.४.४१ ॥
 ॐ उपपूर्वमपीत्येके भावशमनवत्तदुक्तम् ॐ ॥ ३.४.४२ ॥
 ॐ बहिस्तूभयथापि स्मृतेराचाराच्च ॐ ॥ ३.४.४३ ॥
 ॐ स्वामिनः श्रुतेरित्यात्रेयः ॐ ॥ ३.४.४४ ॥
 ॐ आर्त्विज्यमित्यौडुलोमिः तस्मै हि परिक्रियते ॐ ॥ ३.४.४५ ॥
 ॐ सहकार्यन्तरविधिः पक्षेण तृतीयं तद्वतो
 विध्यादिवत् ॐ ॥ ३.४.४६ ॥

पाठभेद श्रुतेश्च added to 3.4.46

ॐ कृत्स्नभावात्तु गृहिणोपसंहारः ॐ ॥ ३.४.४७ ॥
 ॐ मौनवदितरेषामप्युपदेशात् ॐ ॥ ३.४.४८ ॥
 ॐ अनाविष्कुर्वन्नन्वयात् ॐ ॥ ३.४.४९ ॥
 ॐ ऐहिकमप्रस्तुतप्रतिबन्धे तद्दर्शनात् ॐ ॥ ३.४.५० ॥
 ॐ एवं मुक्तिफलानियमस्तदवस्थावधृतेस्तदवस्थावधृतेः ॐ ॥ ३.४.५१ ॥
 इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति तृतीयोऽध्यायः ॥

॥ अथ चतुर्थोऽध्यायः ॥

ॐ आवृत्तिः असकृदुपदेशात् ॐ ॥ ४.१.१ ॥
 ॐ लिङ्गाच्च ॐ ॥ ४.१.२ ॥
 ॐ आत्मेति तूपगच्छन्ति ग्राहयन्ति च ॐ ॥ ४.१.३ ॥
 ॐ न प्रतीके न हि सः ॐ ॥ ४.१.४ ॥
 ॐ ब्रह्मदृष्टिरुत्कर्षात् ॐ ॥ ४.१.५ ॥
 ॐ आदित्यादिमतयश्चाङ्ग उपपत्तेः ॐ ॥ ४.१.६ ॥
 ॐ आसीनस्सम्भवात् ॐ ॥ ४.१.७ ॥
 ॐ ध्यानाच्च ॐ ॥ ४.१.८ ॥
 ॐ अचलत्वं चापेक्ष्य ॐ ॥ ४.१.९ ॥
 ॐ स्मरन्ति च ॐ ॥ ४.१.१० ॥
 ॐ यत्रैकाग्रता तत्राविशेषात् ॐ ॥ ४.१.११ ॥
 ॐ आ प्रायणात्तत्रापि हि दृष्टम् ॐ ॥ ४.१.१२ ॥
 ॐ तदधिगम उत्तरपूर्वाघयोरश्लेषविनाशौ
 तद्व्यपदेशात् ॐ ॥ ४.१.१३ ॥
 ॐ इतरस्याप्येवमसंश्लेषः पाते तु ॐ ॥ ४.१.१४ ॥
 ॐ अनारब्धकार्ये एव तु पूर्वे तदवधेः ॐ ॥ ४.१.१५ ॥
 ॐ अग्निहोत्रादि तु तत्कार्यायैव तद्दर्शनात् ॐ ॥ ४.१.१६ ॥
 ॐ अतोऽन्यदपीत्येकेषामुभयोः ॐ ॥ ४.१.१७ ॥
 ॐ यदेव विद्ययेति हि ॐ ॥ ४.१.१८ ॥
 ॐ भागेन त्वितरे क्षपयित्वा संपत्स्यते ॐ ॥ ४.१.१९ ॥
 इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

- ॐ वाङ्मनसि दर्शनाच्छब्दाच्च ॐ ॥ ४.२.१ ॥
ॐ अत एव च सर्वाण्यनु ॐ ॥ ४.२.२ ॥
ॐ तन्मनः प्राण उत्तरात् ॐ ॥ ४.२.३ ॥
ॐ सोऽध्यक्षे तदुपगमादिभ्यः ॐ ॥ ४.२.४ ॥
ॐ भूतेषु तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ४.२.५ ॥
ॐ नैकस्मिन् दर्शयतो हि ॐ ॥ ४.२.६ ॥
ॐ समाना चासृत्युपक्रमादमृतत्वं चानुपोष्य ॐ ॥ ४.२.७ ॥
ॐ तदपीतेः संसारव्यपदेशात् ॐ ॥ ४.२.८ ॥
ॐ सूक्ष्मं प्रमाणतश्च तथोपलब्धेः ॐ ॥ ४.२.९ ॥
ॐ नोपमर्देनातः ॐ ॥ ४.२.१० ॥
ॐ अस्यैव चोपपत्तेरूष्मा ॐ ॥ ४.२.११ ॥
ॐ प्रतिषेधादिति चेन्न शरीरात् ॐ ॥ ४.२.१२ ॥
ॐ स्पष्टो ह्येकेषाम् ॐ ॥ ४.२.१३ ॥
ॐ स्मर्यते च ॐ ॥ ४.२.१४ ॥
ॐ तानि परे तथा ह्याह ॐ ॥ ४.२.१५ ॥
ॐ अविभागो वचनात् ॐ ॥ ४.२.१६ ॥
ॐ तदोकोऽग्रज्वलनं तत्प्रकाशितद्वारो
विद्यासामर्थ्यात्तच्छेषगत्यनुस्मृतियोगाच्च हार्दानुगृहीताः
शताधिकया ॐ ॥ ४.२.१७ ॥
ॐ रश्म्यनुसारी ॐ ॥ ४.२.१८ ॥
ॐ निशि नेति चेन्न संबन्धात् ॐ ॥ ४.२.१९ ॥
पाठभेद 4.2.19 and 20 combined
ॐ यावद्देहभावित्वाद्दर्शयति च ॐ ॥ ४.२.२० ॥
ॐ अतश्चायनेऽपि दक्षिणे ॐ ॥ ४.२.२१ ॥
ॐ योगिनः प्रति स्मर्यते स्मार्ते चैते ॐ ॥ ४.२.२२ ॥
इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

- ॐ अर्चिरादिना तत्प्रथितेः ॐ ॥ ४.३.१ ॥
ॐ वायुशब्दादविशेषविशेषाभ्याम् ॐ ॥ ४.३.२ ॥
ॐ तटितोऽधि वरुणः संबन्धात् ॐ ॥ ४.३.३ ॥
ॐ आतिवाहिकस्तल्लिङ्गात् ॐ ॥ ४.३.४ ॥
ॐ उभयव्यामोहात्तत्सिद्धेः ॐ ॥ ४.३.५ ॥

ॐ वैद्युतेनैव ततस्तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ४.३.६ ॥
 ॐ कार्यं बादरिरस्य गत्युपपत्तेः ॐ ॥ ४.३.७ ॥
 ॐ विशेषितत्वाच्च ॐ ॥ ४.३.८ ॥
 ॐ सामीप्यात् तद्व्यपदेशः ॐ ॥ ४.३.९ ॥
 ॐ कार्यात्यये तदध्यक्षेण सहातः परमभिधानात् ॐ ॥ ४.३.१० ॥
 ॐ स्मृतेश्च ॐ ॥ ४.३.११ ॥
 ॐ परं जैमिनिर्मुख्यत्वात् ॐ ॥ ४.३.१२ ॥
 ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ४.३.१३ ॥
 ॐ न च कार्ये प्रतिपत्त्यभिसन्धिः ॐ ॥ ४.३.१४ ॥
 ॐ अप्रतीकालम्बनान्नयतीति बादरायणरुभयथा च
 दोषात् तत्क्रतुश्च ॐ ॥ ४.३.१५ ॥
 ॐ विशेषं च दर्शयति ॐ ॥ ४.३.१६ ॥
 इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ संपद्याविहाय स्वेनशब्दात् ॐ ॥ ४.४.१ ॥
 ॐ मुक्तः प्रतिज्ञानात् ॐ ॥ ४.४.२ ॥
 ॐ आत्मा प्रकरणात् ॐ ॥ ४.४.३ ॥
 ॐ अविभागेन दृष्टत्वात् ॐ ॥ ४.४.४ ॥
 ॐ ब्राह्मेण जैमिनिरुपन्यासादिभ्यः ॐ ॥ ४.४.५ ॥
 ॐ चितिमात्रेण तदात्मकत्वादित्यौडुलोमिः ॐ ॥ ४.४.६ ॥
 ॐ एवमप्युपन्यासात्पूर्वभावादविरोधं बादरायणः ॐ ॥ ४.४.७ ॥
 ॐ सङ्कल्पादेव च तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ४.४.८ ॥
 ॐ अत एव चानन्याधिपतिः ॐ ॥ ४.४.९ ॥
 ॐ अभावं बादरिराह ह्येवम् ॐ ॥ ४.४.१० ॥
 ॐ भावं जैमिनिर्विकल्पात्मनात् ॐ ॥ ४.४.११ ॥
 ॐ द्वादशाहवदुभयविधं बादरायणोऽतः ॐ ॥ ४.४.१२ ॥
 ॐ तन्वभावे सन्ध्यवदुपपत्तेः ॐ ॥ ४.४.१३ ॥
 ॐ भावे जाग्रद्वत् ॐ ॥ ४.४.१४ ॥
 ॐ प्रदीपवदावेशः तथा हि दर्शयति ॐ ॥ ४.४.१५ ॥
 ॐ स्वाप्ययसंपत्त्योरन्यतरापेक्षमाविष्कृतं हि ॐ ॥ ४.४.१६ ॥
 ॐ जगद्वापारवर्जम् ॐ ॥ ४.४.१७ ॥

पाठभेद 4.4.17 and 18 combined

ॐ प्रकरणादसन्निहितत्वाच्च ॐ ॥ ४.४.१८ ॥
 ॐ प्रत्यक्षोपदेशादिति चेन्नाधिकारिकमण्डलस्थोक्तेः ॐ ॥ ४.४.१९ ॥

ॐ विकारावर्ति च तथा हि दर्शयति ॐ ॥ ४.४.२० ॥
ॐ स्थितिमाह दर्शयतश्चैवं प्रत्यक्षानुमाने ॐ ॥ ४.४.२१ ॥
ॐ भोगमात्रसाम्यलिङ्गाच्च ॐ ॥ ४.४.२२ ॥
ॐ अनावृत्तिः शब्दादनावृत्तिः शब्दात् ॐ ॥ ४.४.२३ ॥
इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति चतुर्थोऽध्यायः ॥

भारतीरमणमुख्यप्राणान्तर्गत श्रीकृष्णार्पणमस्तु

Encoded and proofread by Shrisha Rao shrao at dvaita.org
Corrected by Dima Muzhetsky dimamuzhetsky at yahoo.com

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated October 3, 2010
<http://sanskritdocuments.org>